

שמעתא עמיקתא

גליון תפ"ח | פרשת שופטים | תשפ"א | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב'

שמעתא אליבא דהלכתא

האם מותר להשקיע כספי מעשר לצורך חתונת ילדיו

א. הפרשת מעשר כספים ונתינתם לצורך מצוה. ב. לצורך גמ"ח. ג. לצורך בניו. ד. לצורך נשואיהם. ה. איסור בל תאחר בנדרי צדקה. ו. עושה תנאי. ז. נדרי צדקה של זמננו. ח. בכספי מעשר. ט. לשמור כספי צדקה או מעשרות לנשואי בניו ובנותיו. י. להשקיע כספי צדקה. יא. כספי מעשר.

א. הפרשת מעשר כספים ונתינתם לצורך מצוה

איתא בתענית (טו) "עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר". וכתבו התוס' (שם ד"ה עשר) בשם הספרי אין לי אלא תבואת זרעך, פרקמטיא וכל שאר רווחים מנין ת"ל "את כלי". וכן נקטו הפוסקים ביו"ד סי' רמ"ט. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון קע"ז.

והנה בשמעתא עמיקתא גליון קצ"ג הבאנו מחלוקת בענין הוצאת כספי מעשר לצורך מצוה, ומבאר שיש ג' שיטות בדבר [א'] דעת הבאר הגולה (יו"ד סי' רמ"ט) והגר"א (על הרמ"א שם) שמוציאים כספי מעשר לכל צורך מצוה שאינה חיוב (אבל אם היא מצוה חיובית אינה בא מהמעשר כדאיתא בבב"א (טו)). [ב'] דעת ה"ט"ז (סי' קא) והש"ך (סי' קא) דמוציאים כספי מעשר לצורכי מצוות (שאינן חיוב) היכן שבלאו הכי לא יקיים אותם. [ג'] דעת החת"ס (סי' רלא) דאין להוציא מעשר כספים לצורכי מצוות אלא כהתנה לעשות כן (ויש סוברים שהיום סתם דעת בני"א כך היא). ובהאבת חסד (חיוב פי"ט אות ב) מצדד להחמיר כהחת"ס.

ב. לצורך גמ"ח

אלא **באהבת חסד** (שם פי"ח אות א) נקט שניתן להפריש מעשר מן הקרן לעשות גמ"ח לעניים. וגם הוא יהיה מותר להלות לעצמו, כשיצטרך להם, אך בתנאי שכשיבוא מי שהשעה דחוקה לו ללות, יראה ללות מאחר וליתן לו בכדי שיעור מה שלוה בעצמו מאלו המעות, ויוצא בזה יד"ח מעשר, שגם זה נקרא בשם צדקה כמבואר ברמב"ם (מתני' פי"ה הי"ד) ובשו"ע (יו"ד סי' רמ"ט ס"ג) שמכניס את החזקת ידי עני בהלוואה, בשם מצות צדקה, אבל להרמב"ן (מצוה טו) שלא מנה זה בשם צדקה רק הוא מצוה בפני"ע, אין לנו ראייה לומר שיקיים בזה מצות מעשר היכא שלבסוף יוחזר המעות לו ולורשיו. ומי"מ אף להרמב"ן יש להקל לפי הש"ך הנ"ל דס"ל דאפילו לצורך מצוה מותר להוציא מעות מעשר, ומי"מ כיון שיש חולקים על הש"ך מהנכון להחמיר אם לא התנה לזה בתחילת קבלתו על המצוה, ע"כ. ועיי"ש בהגה דיש לפקפק שלבסוף יחזור הקרן אליו ואל יורשיו, אבל אם מפרשי המעות לשם גמ"ח דהיינו שהמעות לא יהיו בעצם שלו לבסוף יוצא ידי מעשר. ועי' עוד בשבט הלוי (חי"ט סי' רא אות א) שפסק שמותר להפריש לגמ"ח שהוא הגדול שבצדקה. דעת הגריש"א זצ"ל (אבני יספה ח"ג יו"ד סי' ט"ט) שאף אם לא התנה מתחילה אפשר לתת לצורך גמ"ח.

ג. לצורך בניו

ומבואר באור זרוע (צדקה סי' ב) ע"פ הירושלמי (פאה פי"ח מ"ו) דניתן לתת חצי מעשר (או אפי" שני חלקים) לקרוביו וכמו כן, צדקה שהפריש עבור עניי העיר, אבל אם פירש שמפריש עבור קרוביו או אפי" הפריש בסתמא יכול לתת כל צדקה זו לקרוביו עניים. והתשב"ץ קטן (סי' תה) כתב שאם נדר מעות לצדקה יכול ליתנם אפי" לקרוביו. וכן המעשר כולו יכול ליתן לקרוביו, ע"כ. ומשמע שמותר לתת כל מעשרותיו וכספי צדקה לקרוביו עניים. והמהר"ם מורטנבורג (חי"ד דפוס פראג סי' עה) כתב דלפזר מעשרותיו לבניו הגדולים שאינו חייב לטפל בהם מותר במקום שאין בעיר תקנה לתת לכיס של צדקה, ע"כ. והביאו הש"ך (יו"ד סי' רמ"ט ס"ק א).

והחכ"א (כלל קמה אותיות ד-ה) כתב שהפוסק צדקה לעניי עולם אינו רשאי להחזיק לקרוביו לבד, אבל רשאי להחזיק המחצה לקרוביו ויש אומרים שני שלישים והשאר צריך לחלק לענים אחרים, וכל זה בפוסק צדקה לבד, אבל אם פוסק צדקה עם בני העיר על דעת בני העיר נדר, ע"כ. ובצדקה מופשט (פי"ג הג"ה ב) הביא בשם החזו"א דלא קיי"ל כהי"א בחכ"א אלא יתן מחצה לקרוביו. ועי' באג"מ (יו"ד ח"א סי' קמ"ד). ועי' עוד בשם בשמעתא עמיקתא גליון שצ"ג.

ועי' עוד בהאבת חסד (שם שכתב ששליש יהיה מונח אצלו כדי לקיים בו מדת החסד ושני שלישים לצדקה כי עניין שצריך לתן להם במתנה מצוי יותר. וכן דעת הגריש"א זצ"ל (שם). ועי' בשבט הלוי (שם) שכתב שלא יתן יותר ממחצה לצורך גמ"ח.

ד. לצורך נשואיהם

והנה בראשונים הנ"ל מבואר שניתן לתת מעשרות וכספי צדקה לצורך קרוביו אפי" בניו הגדולים. אלא שבמקום שרצונו לתת לצורך נשואי בניו אכתי יש לדון, דאם נימא שזה חובה על האב אסור לתת מעשרותיו לדבר שבחובה, ואם אינו אלא מצוה תלי בפולגות הפוסקים אם ניתן לתת מעשרותיו לצורך מצוה כמבואר לעיל אות א'.

תנן בקידושין (כ"ט) דכל מצות הבן המוטלת על האב מצוה חייבין ושנים פטורות. ופירשו בגמ' (שם 5-6) דהיינו להשיאו אשה וכו', דכתיב קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים. ואמרו שם בשלמא בנו בידו, אלא בתו בידו היא, הכי קאמר להו, ניתן לה מידי ולבשייה ונכסייה כי היכי דקפצו עלה אינשי, ע"כ. וכן הביא הסמ"ג (נש"ה כח).

ועי' ביפ"ה ללב (חי"ד סי' א אות א) שכת' שהרמב"ם והתשו"ע השמיטו דין זה ותמה עליהם שלא יודעו טעמם. וברוח חיים (אה"ע סי' א אות א) שם לב מבין (חי"א הל' ת"ת אות ז) וכן בבנין ציון (סי' קכה) כתבו דבאמת הרמב"ם והתשו"ע השמיטו דין הנ"ל דהרי הוא נכלל במש"כ בהל' אסו"ב (פכ"א הכ"ה), דמצות כמיסא שישא אדם ובנותיו סמוך לפרקן. ועי' ברוח חיים (שם) שכתב דבאמת אין זו אלא עצה טובה ותלוי ברצון האב, ועיי"ש. ובנעמן שאש"א (פ"א סי' א אות ב) כת' שזו מצוה מד"ס ואסמכתא לקרא. (והנה בירושלמי שם ה"ז) מבואר דאין זה אלא מצוה וקרא אסמכתא בעלמא. אבל בלשון הבבלי הנ"ל משמע שהוא חיוב).

ועי' עוד ברוח חיים (שם) בשם הלב מבין (שם) דחיוב האב להשיאו הוא מממונו, וכבר כ"כ הראב"ן (שו"ת בסוף הספר ד"ה ועוד נשאלתי), והמצוה היא שיעסק בזווגו ויתן לו ממונו, כדאמרינן קחו לבניכם נשים וכמה אתה נותן לבנך, ע"כ.

ולענין בתו עי' בשו"ע (אה"ע סי' נח סי' א) ע"פ הגמ' בקידושין שם שכתב דצוה חכמים שיתן אדם מנכסיו מעט לבתו כו', ואם היא עשיר, הרי זה ראוי ליתן לה כפי עשרו. ועי' בלח"מ (אישות רפ"ב) דמה שאמרו בקידושין דהוי מה"ת אינו אלא אסמכתא. והעמק שאלה (שם) כת' שיש א"ז אלא עשה טובה, ועיי"ש דלא כופין עי"ז ואם כופין אדם משום צדקה.

ולפי הנ"ל יוצא שלחשיא את בניו ובנותיו הוי מצוה ולא חיוב, וגם אם כופים הוא משום צדקה, ואי"ל י"ל שמותר לתת עי"ז מכספי צדקה ומעשר. והמהר"ש"ם (חי"א סי' לב ד"ה ומי"ש ר"מ"ב דבנות) הוכיח כן מהמרדכי (בי"ב סי' תפ"ט) שכת' שהנודר בפני"ע יוכל ליתן לקרובו. ואם הוא עצמו העני, עדיף טפי ורשאי לעכב לעצמו. וכת' דודאי הדין כן למהר"ט (חי"א סי' פ"ה) דס"ל דבעשיר ואח"כ נעשה עני, מותר לו ליקח המעשר עני לעצמו. ומכ"ש בנדר לצדקה, ובפרט בנותן נדן לבנו כשאינו יודו משגת ליתן לו, דין בנו הגדול כשאר קרוביו, ורשאי ליתן לו, ע"כ. ובצדקה ומפשט (פי"ו הג"ה ד) כת' דאף אם היה חיוב על האב רשאי לתת מכספי מעשר, שהרי הוא בכלל מי שאין ידו משגת ופטור מן המעשר, וכמו כן יש משום מצות צדקה לעניים ואפשר שאף לגבי האב עצמו הוא כן. מעתה יש לעניי האם מותר להשקיע כספי צדקה או מעשר שברשותו כדי לשמור על הקרן והרווחים לצורך נשואי בניו או קרוביו כשיגיעו לפרקן, ויש לדון בתרתי, א' מחמת שכספי הקרן אינם נמסרים לעני עד זמן ארוך ושמה יש לחוש משום בל תאחר. ב' דלמא יש לחוש להפסד ממון הקרן.

ה. איסור בל תאחר בנדרי צדקה

יעוי' בר"ה (ו) דאמר רבא שאם הפריש צדקה ולא נתן עבור לאלתר דהא קיימי עניים. והקשו בתוס' (ד"ה צדקות) מדתניא חייבי צדקות ומעשרות כיון שעברו עליהם ג' רגלים ועבר על תאחר, ותרצו דההיא בדליכא עניים. והרשב"א (שם ד"ה צדקות) פירש דכי אומרינן בצדקה מיחייב עלה לאלתר בעשה הוא, אבל תבל תאחר בגי' רגלים תליא מילתא אפי' היכא דקיימי עניים. ורגי"ן (ד"ה וצדקה) כת' דצדקה שאינה הקדש אינה תלויה בגי' רגלים אלא לאלתר נמי מיחייב עליו דהא קיימי עניים, ואם לא קיימי עניים אף אחר ג' רגלים אינו עובר. וכהר"ן מבואר ברמב"ם (מתני' פי"ח ה"א). וכן נקטו התשו"ע (יו"ד סי' רנ"ג ס"ג) והש"ך (סי' ק"ה) ועי' בחזו"א (יו"ד סי' קנ"ט ס"ק ה) שמסתפק כשממתין לדבר מצוה או לדבר רשות האם יש בל תאחר (די"ל דדוקא ללא סיבה עובר).

פניני הלכה

הבדיל ללא יין האם בדיעבד יצא יד"ח

עובדא הוה במוצאי שבת קודש פרשת דברים שנה זו, ותשעה באב חל בא' בשבת, דאמר בעל לאשתו שתברך ברכת מאורי האש במוצאי שבת, והאשה טעתה וברכה אף ברכת ההבדלה ללא כוס, ונסתפק אם צריכה למחרת לחזור ולהבדיל על הכוס, או שמא דביעבד מהני ברכת ההבדלה שאמרה ללא כוס. [ושאלתם מחמת שבמוצאי תשעה באב יחזור הבעל לביתו בשעה מאוחרת מאד, ולא יהיה בבית בזמן ההבדלה, ע"מ להוציאה בהבדלה].

א. תנן (ברכות ג:) מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים ושאלה בברכת השנים והבדלה בחוץ הדעת. ואמרינן בגמ' שם אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות, בתחילה קבעוה (להבדלה) בתפלה, העשירו קבעוה על הכוס, העניו חזרו וקבעוה בתפלה, והם אמרו המבדיל בתפלה חוזר ומבדיל על הכוס. איתמר נמי רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס.

ומסקינן התם דהבדלה כקידוש, מה קידוש אפי" דמקדש בצלותא מקדש אכסא, אף הבדלה נמי אפי" דמבדיל בצלותא מבדיל אכסא.

ופסק המחבר (רצ"ו סי' ב) אין מבדילין על הפת, אבל על השכר מבדילין אם הוא חמר מדינה, והי"ה לשאר משקין חוץ מן המים. ושם בס"ג - אם אין לו יין ולא שכר או שאר משקה, י"א שמותר לו לאכול. וי"א שאם מצפה שיהיה לו למחר לא יאכל עד למחר שיבדיל. ע"כ. ומבואר דהבדלה בעי כוס, ואפי' היכא דלית ליה כוס לא מצי להבדיל בלא כוס.

אלא דלייע לענין דיעבד היכא שכר הבדיל ללא כוס, אם נימא דמהני בדיעבד, או דצריך לחזור ולהבדיל שוב על הכוס, דהבדלה ללא כוס לא מהני מידי.

ב. כתב הטור - ואם אין לו יין, איתא בפרקי רבי אליעזר אמר רבי מונא כיצד חייב אדם להבדיל, מקרב ידו לאור הנר ואומר בורא מאורי האש, וכיון שמחיק ידו מן האש אומר בא"י אמי"ה המבדיל בין קודש לחול וכו'. וכתב רב עמרם ואנן לא סבירא לן הכי אלא אין מבדילין אלא על היין, ואפי' על הפת אין מבדילין. וכן פ"י התוס' שאין מבדילין על הפת אבל מבדילין על השכר אם הוא חמר מדינה.

והנה ב"ה"י דנדברי רב עמרם כתבו התוס' (פסחים ק"ו: ד"ה מקדש) והרא"ש (עריב פסחים סי' י"ז), וכן הם דברי הר"ף (ברכות לח:) וכן הסכימו כל הפוסקים. ע"כ. וחזינן דאיכא מ"ד דס"ל דמצי להבדיל אפי' ללא יין, ושמה לענין דיעבד יש לחשוש לדעתו.

ומצינו עוד גבי מי שאין לו יין דנח"ה הראשונים מה דינו, דמשמעות התוס' (ברכות גב. ד"ה מניחו) בתי הראשון, והרא"ש (פסחים פרק י" סי' י"ז), דאם מצפה שיהיה לו למחר לא יאכל עד למחר עד שיבדיל. אולם דעת התוס' (שם) בתי השני, דבכה"ג רשאי לאכול ללא הבדלה. עיי"ש. והשו"ע הביא ב"ה הדעות הנזכרים כ"י"א, דעת י"א קמא שמותר לו לאכול, ודעת י"א בתרא דלא יאכל עד שיבדיל למחר.

וכתב המג"א (סי' רצ"ו ס"ק ז) דבתשובת מהר"ם (דפוס קרימונה סי' ק) כתב שיאמר המבדיל בלא כוס, מידי דהוי אברכת המזון (דאפי' למי"ד בטעונה כוס אם אין לו כוס מברך דלא כוס). וכתב שם הפמ"ג (א"א סי' ז) דלכאוי היינו בשם ומלכות, ובלא שם ומלכות בלאו הכי אומר לעשות מלאכה. ולדינא נראה דאין לברך - ויש שרוצים לומר שיאמר עתה ברכת המבדיל בלא כוס ואין להורות כן. עיי"ש. ועיי"ש בה"צ סי' ק"ח.

ומבואר דלאו מילתא פסיקתא היא דליכא הבדלה ללא כוס, ואי"כ יש מקום לומר דביעבד אם הבדיל ללא כוס לא יחזור ויבדיל על הכוס, דספק ברכות להקל.

ג. ומצינו בחזו"א (חיים שא"ל ח"א סי' ע"ד אות מ"ב) במעשה שאחד בירך כל ברכות ההבדלה על הכוס, ואחר נמצא של חומץ, דנראה דמביא כוס יין ומברך בורא פה"ג והמבדיל. על דרך שכתב הרדב"ן (דפוס פודרא סי' ל"ח) דאם קידש אף שבת ונמצא הכוס חומץ דחזור ומקדש. ומסתברא דברכת בורא מיני בשמים ומאורי האש יצא י"ח ואי"צ לחזור ולברך, אך בפה"ג והמבדיל צריך לחזור כמו בקידוש ואין לחלק ביניהם.

ז. עירשת תנאי

וכת' **הרמב"ם** (שו"ט) שאם אין עניים יפריש עד שימצא עני, ואם התנה שלא יתן עד שימצא עני אי"צ להפריש, וכן אם התנה בשעה שנדר הצדקה או התנדב שיהיו הגבאין רשאין לשנותה ולצרף אותה בזהב הרי אלו מותרין. וביאר ה**ב"י** שהרמב"ם אורחא דמילתא נקט שאין דרך להתנות שלא יתן אלא עד שימצא עני, אבל אה"י שאם התנה שאף אם ימצא עניים לא יתן מהני.

והרא"ש (ר"ה פ"א סי' א') כת' דהא דמחייב אלא לתרם אי קיימי עניים היינו בדמפרשי מעות לצדקה בתתם בדיניה דנדר ונדבה וקרבותו, אבל יכיל אדם להפריש מעות לצדקה שיהיו מונחין אצלו ליתנם לעניים מעט עיי' מקום ביסאה לו ואין שיהייתו משום בל תאחר, ע"כ. וכיכ **השו"ע** (שם סי' א'). ועי' **בערוה"ש** (אבות יד ח') דמהני תנאי אף לאחר ג' רגלים שנה ושנתיים.

ומש"כ **הרמב"ם** שאם התנה שלא יתן עד שימצא עני אי"צ להפריש. ביאר ה**ב"י** דאעי"פ שצריך להפריש אף בדליכא עניים, מ"מ אם התנה אי"צ להפריש (דלא כהטור דס"ל שאם אין עניים אי"צ להפריש אף אם לא התנה). וכ"כ ה**ב"ח** (אות ד) **והט"ז** (סי' ק).‏

ז. הרי צדקה של זמנינו

וה"ל סמ"ג (ועשה קסט) אומר **רבינו יעקב** שנדרי צדקה שאנו נודרים עכשוו אנו נודרים לדעת עצמנו ואנו נזכרים עליהם ואם אנו ממתנינים עד שיבואו עניים הגונים אין כאן בל תאחר. וכן הוא ב**ר"ן** (ר"ה א': ברייקף) והובאו בב"י (יו"ד סי' רנו). ולפי"ז בזה"י, אי"צ להתנות. אלא דעי' **בערוה"ש** (סוף אות ה') שכת' דבה"ז דקיימי עניים יש לזהר להתנות. ושמא ס"ל דלא קיי"ל כרבינו יעקב.

ה. בכספי מעשר

וכל זה לענין נדרי צדקה, אבל בענין מעשר יש לעיין אם יש בו משום בית', דאעי"פ שמצינו שחישוב הרווחים י"א שהוא כל חצי שנה או שנה כמבואר **באהבת חסד** (פ"ה אות א'). ועי' **בשמעתי עמיקתא** גליון קע"ז, מ"מ זמן הפרשה בפועל והתניה לא שמענו.

והנה הא"ר (סי' קנ"ז) כת' בשם **השל"ה** (נר מצוה ד"ה וכשהולך) דמי שזיכה לו השם ית' במעשרות הרבה, **ראוי** לבערו ולחלקו בשנה השלישית ובששית של שמיטה. והאנשים המעכבים את מעשרותיהם עד אחר מותם, הם כסילים. ומשמע שאין בהם משום בל תאחר ואינו מחויב לחלקם מיד. וכן דקדק **בצדקה ומשפט** (פ"ו הגה יד ד"ה ועדיין) (אלא דישי לדחות דשמא מיירי במי שיש לו מעשרות יותר מכדי צורך העניים דבכה"ג יוכל לעכבם כמה שנים). וכן נקט **בשבט הלוי** (ר"ה ס' ר"ג) שאין חיוב לחלקם מיד.

ועי' **בדרך אמונה** (מתני' פ"ח סי' ק"ח) בשם **החזו"א** שראוי לכל מי שמתחיל לנהוג מעשר כספים שיתנה שלא יחול שם צדקה על מעשר שיפריש עד שיבוא לידי עני, כדי שלא יבא לחשב בל תאחר.

ט. לשמור כספי צדקה או מעשרות לנשואי בניו ובנותיו

והנה לפי המבואר לעיל בשם **הרא"ש** דיכול אדם להפריש מעות לצדקה שיהיו מונחין אצלו ליתנם לעניים מעט מעט. ושאלו חובה לתת מעשרותיו מיד. י"ל שמתרם להפרישים ע"מ לשמור ולתת אותם לבניו לצורך נישואיוו וכדו'.‏

שו"ר בא"מ⁽¹⁾ (יו"ד ת"א סי' קמ"ד ד"ה וכ"י) שכת' שמותר לאדם לצדק כשאלו לו די כדי לתת את ילדיו אף בלא נשתדכו ועדיין אינו קרוב ממש לחתונה כדי שיהיה לו במה לשדכם ולהשיאם כמבואר **בש"ך** (יו"ד סי' רמ"ו סי' כ) שרשאי לקבל צדקה גם קודם שנשא אשה אע"פ שעדיין אין לו הצורך, בשביל הצורך שיהיה לו אחר הנישואין. וממילא כיון שהוא רשאי לקבל **רשאין האחין להפריש והתחיל לאסוף בעד זה**. אבל צריכין להוציא מרותום ולהקנות לאחיהם תיכף דאל"כ לא יצאו עדיין במצות צדקה. ואם לא רוצים להקנות לו מאיזה טעם יצטרכו להניח בבנק בחשבון מיוחד ע"ז כדי שיצא מרשותם סך הצדקה שרק אז מקיימן מצות הצדקה. ועי"ש ד"ה והנה אף שכתב דמ"מ אין מן הראוי לפטור בעמה בזה מכל הצדקות והחוקת ישבות וכבר איתא בסי' רנ"ז סעי' ט' שאין ליתן כל צדקותיו לעני אחד, ע"כ. (ועיי"ש ד"ה וכ"י) שדיני קדימה בצדקה כגון קרוב או בן עירו, לא נאמרו אלא בהגיע לידי גבאי, אבל בצדקה שיש לאדם פירטי כיון שיש לו בהן טובת המאה יכול לתת לכל מי שירצה).

וכן **בצדקה ומשפט** (פ"ו הגה יד ד"ה ועדיין) כת' ע"פ הרא"ש שמתרם להפריש צדקה ומעשר לצורך תחנות ילדיו. ושכן שמע מא' מגדולי הדור שעבר שהיה לעשות כן לפעשה. והוסיקו עוד ראייה להתיר **באהבת חסד** (פ"ה נתתי' סי' ק"ח בפ"ו סי' ק"ח) שכתב שצריך להמתין לתת לקרובו עני אע"פ שעדיין לא בא ושאינו קרוב כבר בא, וה"ה כאן ואעי"פ שהבן עדיין לא הגיע לפרקו, אפשר שאנו בגדר עני לדחות את העני שכבר בא לפניו, מ"מ נראה שכיון שהבן בודאי יצטרך לכך, יש לצדד שיכול להקדימו, ע"כ.

י. להשיקיע בכפי צדקה

מתנה שהאר לנו לון האם מותר להשיקע כספי צדקה לצורך העניים. תנן **בשקלים** (פ"ד מ"ג) מותר שירי לשכה מה היו עושין בהן לוקחין בהן יניות כו' והשכר להקדש דברי ר' ישמעאל, ר"ע אומר אין משתכרין בשל הקדש אף לא בשל עניים כו'. עניים מאי טעמא לא, דלמא מתרמי להו עניא וליכא למיתבא ליה. והובא **בכתובות** (ק"ו).

ועי' **בערכין** (ו') שמבואר שרבי נאי' שהיה גבאי צדקה, לוח מקופת הצדקה משום דאמרנין דניחא להו לעניים דכמה דמשהי מעשי ומייתי' להו. **ופרש"י** שע"י שאין כסף בקופה לחלק לעניים כופה את בני העיר לצדקה ואיכא רוחא לעניים. ועי' בט"ז (יו"ד סי' רנו סי' ד') שפירש דלא קשה ע"ז מהא דר"ע כי היה ברור לרבי ינאי שתכף שיבואו עניים יוכל להשיג את הדמים בלי עכוב. **והראש"ן** (לבעל האיות רס"י ר"ג) כת' דצאשני ההיא דר"ע דאתי לידי שיתקעו מעות עניים בסחורה, משאי"כ הלואה דעדיין הם מעות ביד שהלוח אותם דאי נמי יצטרכו העניים אזיל ומייתי.

וכת' **בספר התרומות** (שמי' ח"ד סי' ה') דקיי"ל כר"ע שאין **ראוי** לאדם לא שישחור בממון הקדש, וכן ממון העניים אינו **ראוי** שישחור בו הגזר' כדי לעשות בו ריוח אלא צריך שיהא מוכן בכל שעה ושעה שיבאו עניים שיהא מצוי כו', ומ"מ אם נמצא אדם שיהיו כרוחיו משופים ומיהמן ומשתכר בהן בדבר המצוי בעין, כגון אלו השולחנים שמחליפים את המטבע מותר באופן שקרוב לשכר ורחוק להפסד, כדן ממון יתומים, דבכה"ג אינו אלא רבית דרבין וביתומים ועניים לא גזרו, ע"כ. וביאר ה**שבט הלוי** (ח"ה סי' ר"ג) שהתרומות למד להתיר בדבר שהוא אדם נאמן ועושה מסחר באופן שיהיה כסף מצוי תמיד מהא דר"ע שאסר מטעם דאולי יחסר לעניים, ולא קאמר משום חשש הפסד.

ובהגמ"י (הפ"ג מלוח פ"פ"ד) כת' דר"ע בשקלים מודה **בצדקה שנותנין כדי שיהא הקרן קיים והפירות לעניים שרי**. והביאם ה**ב"י** (סי' רנ"ט). ו**בספר המ"א** (סי' א') ע"פ דבריהם שם נושאין ונותנין בצדקה העומדת לחלק לעניים, כי אם כסף בכסף וכיוצ"ב, שמא יבאו עניים ולא יהיה להם מעות לחלק. אבל צדקה שאינה עומדת לחלק, רק הקרן יהא קיים ויאכלו הפירות, שרי. וכת' **בערוה"ש** (אות ד') דכשנושאין ונותנין בהן צריך שיהא קרוב לשכר אף ריוח קטן ורחוק מהפסד וכמו שאמרו חז"ל במעות יתומים בבי"מ. ועיי"ש **בשבט הלוי** דאינו מקבל אחריות רק עצם המסחר הוא קרוב לשכר ורחוק מהפסד והוא אדם מהימן מותר.

מבואר שאין נושאין ונותנין בצדקה העומדת לעניים, כי אם כסף בכסף וכיוצא בזה באופן שיהיה כסף מצוי תמיד, וכמו כן מותר להקיים קרן על צדקה ע"מ לשאת ולתת עמו והרווחים יהיו לעניים. וע"כ מותר לקנות קרקע או זירת מגורים בכספי צדקה כדי שהקרן יהיה קיים והפירות יהיו לעניים.

יא. כספי מעשר

אלא כדל אן בכספי צדקה קיימי עניים צריך לתת מיד (א"כ התנה), אבל כספי מעשר דאין חיוב לתתם מיד י"ל דשרי אף באופן שאין הכסף מצוי תמיד כן שהדבר קרוב לרווח ורחוק מהפסד. ועי' בש"ח (עמוד הצדקה) שהביא המשנה בשקלים הני"ל וכתב ע"ז דעל כן נראה **דיותר טוב** שיעניחו מעות מעשרותיו בטלים ולא ילווים בריוח, אם לא שהוא איש אמיד ואף אם ללוים על ריוח יוכל ליתן לעני משלו ואח"כ יפרע ממעשרותיו, ע"כ. משמע שמעיקר הדין רשאי להלוותם בריוח אלא שיותר טוב לא לעשות כן, א"כ הוא אמיד. ואפשר דאם נתנה שלא יחול דין צדקה על מעשרותיו גם השל"ה יודה להתיר אף לכתחלה. ו**בשבט הלוי** (שם) נקט להקל בזה, אלא דעיי"ש שכתב דליתר שאת יתנה שיוכל להשתמש במעות לצורך זה. וכן **בצדקה ומשפט** (שם) כתב שיכול להשיקיע מעות המעשר באופן שישאו רווחים וגם הריוח יתן לחשבון הצדקה. ועי' **בצי"א** (ח"י"ד סי' ע"ג).

מ. ס. ק. נ. א. ד. ד. י. נ. א.

א' מותר להפריש מעות צדקה לשומרם לצורך נשואי בניו, בני קרוביו, או אחרים **באופן שאין ידם משגת להוצאות החתונה ההכרחיים**, ובלבד שיתנה על זה מלכתחלה. ומ"מ יש להקנות אותם למי שמפריש בשבילו כדי לקיים מצות צדקה. ואם לא רוצים להקנות להם מאיזה טעם יש להפקיד אותם בבנק וכדו' בחשבון מיוחד לזה כדי שיצאו המעות מרשותו וכדי שידעו שממון זה שייך לעניים. **ב'** כמו כן מותר להפריש כספי מעשר לשומרם לצורך הני"ל, ואף בזה ראוי לכתחלה להתנות על זה (ואין חובה להקנותם בפרט כשעשה תנאי הני"ל). ג' ניתן להקצות לתועלת זו עד מחצה מהמעות, והשאר יתן לעניים ולהחזיק תורה וכדו'. ד' מותר להשיקיע מעות צדקה כדי להרבות מעות העניים, בתנאי שיהיה ניתן להשיג המעות את יבוא עני לפניו שאז יהיה מחויב לתת לו (אלא אם כן התנה על זה מראש), וכגון שמלווה לעניים או בחירת עסקא שהדבר קרוב לרווח ורחוק מהפסד. והדין כן אף אם לא מקבל אחריות על הכספים. ה' מותר להשיקיע מעות מעשר לצורך העניים אף אם המעות אינן מצויות תחת ידו עתה. ומ"מ לכתחלה יתנה שיוכל לעשות כן. ו' ניתן להפקיד מעות מעשר בגמ"ח כגון גמ"ח הלואות וכדו' אף **שלא לצורך** נשואי בניו וכדו', כיון שיש בזה משום מצות צדקה. וי"א שלכתחלה ראוי שיתנה בתחלת הנהגתו להפריש מעשר כספים, שיוכל לתת גם לצורך זה. ורשאי להפריש לזה עד שליש ממעשרותיו וי"א עד חצי.

והו"א דלא חשש לדעות דאיכא הבדלה ללא כוס, כיון דאין קיימ"ל לדینא דהבדלה ללא כוס לא מהני.

אמנם **הכף החיים** (לגריי"ח סופר זצ"ל סי' רצ"ו סי' ק"ב) כתב דלפי מ"ש הטור בשם פרקי רבי אליעזר דמי שאין לו כוס יוכל לומר הבדלה בלא כוס, נראה דבכה"ג יצא ידי"ח בדיעבד ואי"צ להביא כוס אחר. ואעי"ג דכתבו הטור והב"י דלא קיימ"ל כההיא דפרקי דר' אליעזר, י"ל דהיינו דוקא לכתחילה אבל אם כבר בירך של לומר דייא. ויש לחשוש לברכה לבטלה ושב ואל תעשה דתיף עיי"ש.

ומצינו דנשאל בכיוצ"ב **הגרש"ז אויערבאך צ"ל** (שלחן שלמה סי' רצ"ו סי' ק"ח) באחד שהבדיל בלי ליו"ט שחל במוצאי שבת בלא כוס, והשיב דע"פ מ"ש המג"א בשם מהר"ם, והפמ"ג, אפשר כיון דיתכן שכבר יצא ידי"ח לא יחזור ויבדיל על הכוס, וכ"כ הכף החיים, אולם נראה דאין לסמוך ע"ז, כיון דבגמ' בברכות דף ל"ג ע"א יליף כוס דהבדלה מקידוש, ושם מבואר דאם נשפך הכוס דחייב לחזור ולקדש, וכיון דגם כך דעת החיד"ש בכף החיים גם מטסתר שכן צריך לנהוג.

ויש לדייק עוד האי דשא **המש"ב** (רצ"ו סי' ק"ט) שכתב דעל יין שרף אין כדאי להבדיל דקשה לשתותו כולו, אך כשאין לו משקה אחר יכול הבדיל עליו, ואך ייזהר לשתות ממנו על כל פנים כמלא לוגמיו שהוא רוב רביעה, ואם לאו לא יצא. עכ"ל.

ומשמעות דבריו דאפי' בדיעבד לא יצא וצריך לחזור ולהבדיל, והלא בכה"ג ודאי דלא גרע ממבדיל ללא כוס. ואפי"ה סתם דלא יצא ידי חובתו.

ד. מיהו בנידון ידון יש לצרף כ"ה סברות דלא תחזור ותבדיל, ולמלד את דנוכר דאיכא דאיכא ברכת הבדלה אף ללא כוס, הלא עצם חיוב אישה בהבדלה ללא מילתא פסיקתא היא, ונח' בזה הראשונים, כמבואר בטור ובשו"ע סי"ס רצ"ו [ודעת הכף החיים (לגריי"ח סופר זצ"ל - שם סי' ק"ה) דצ"א אם לא תמצא מי שיוציאה הבדלה לא תבדיל בעצמח]. ועוד דעצם דין הבדלה על הכוס במוצאי תשעה באב החל ביום א' נמי לאו מילתא פסיקתא היא, ודעת הרמב"ן דכשחל תשעה באב ביום ראשון ליכא דין הבדלה על הכוס כלל. וכמבואר **ברא"ש** (תענית פ"ד אות מ') ובטור סי' תקנ"ו.

ואעי"ג דאין פסקין עיקר דליכא הבדלה ללא כוס בעבורה תבדיל לעצמה [דכן הוא דעת המחבר בדעה קמייאת ודעת המשני"ב סי' ק"ל"ה], וכן נקטינן דכשחל תשעה באב ביום א' מבדילין על הכוס במוצאי יום א'. מ"מ בהצטרף כל הני פסיקות יחד נראה דלא תחזור ותבדיל האשה לעצמה, אלא תחזור אחר איש שלא הבדיל עדיין ותשמע ממנו ההבדלה.

העולה לדניא - אם הבדיל ללא כוס, יש הסוברים ליצא ידי חובה בדיעבד, ועל כן לכתחילה לא יהירות לו שיחזור וישמע הבדלה על הכוס מאחר. אך אם אי"א לו לשמוע הבדלה מאחר נראה דיחזור ויבדיל שוב על הכוס.

אולם בנידון השאלה שאשה הבדילה ללא כוס במוצאי שבת שחל בו תשעה באב, נראה דלא תחזור ותבדיל במוצאי יום א', אלא תשמע הבדלה מאחר.

פניני מוסר

עניני שבת קודש

תפילות שבת (ה)

השגת קדושת השבת ע"י התפילות - "ומלבד כי היום מסוגל לקבלת התפילה, ולא הטריחו לסדר את כל היי"ח ברכות שבשמונ"ע וכללו הכל בקוצר "שבצענו מטובד ושמחנו בישועתך" כי די בכך שתתקבל בת רצון זו, וכמ"ש"א בזמירות "במצות שבת א-ל יחליצך קום קרא אליו יחיש לאמצך"...

גם אפשר לרמוז עוד, כי עיקר קדושת השבת ותוכן הפנימי שלה יטעם האדם בתפילות השבת הכוללות הכל למבין דבר,

וקרוב ה' בשבת לכל קוראיו, אשר יקראוהו באמת וישיתו לבט לאשר יאמרו בשפתם, אם יזכו לאור השבת וקרבת אלקים בה. ומכח ההתעוררות שבתפילות יוכלו לצרף גם סעודות השבת וזמירותיהן, וגם מנוחת השבת ושלוותה ככלים לקבל אורה של שבת ולזכות למעלותיה, אבל מרכז אורה של שבת קודש הם תפילות היום.... (שיח יצחק הלגרי"י בירו"דאנסקי שליט"א, חגים וזמנים עניני שבת, יח)

נערך ע"י מחבר פדרת "עבודת המועדים"

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבמעמח"ם שמעתיא עמיקתא שליט"א בקול הלשון - טל': 6761* יש להקיש 3-3-1 שלוחה 65

לע"נ רב מרדכי מנחם מנדל בן אברהם יעקב ז"ל - לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

© **שמעתיא עמיקתא - לקבלת הגליון מדי שבוע בדוא"ל, ניתן לשלוח בקשה לכתובת:** **amikta@amikta.co.il** או **amikta571@gmail.com**